

بسم الله الرحمن الرحيم

سی روز، سی دقیقه، سی کوتاه سخن

آیت الله هادوی تهرانی

رمضان ۱۴۳۵

خرداد ۱۳۹۳

فهرست مطالب

۱	برخوان معرفت (۱)
۵	برآستان نیاز (۲)
۷	رهیافتگان به کوی ولاء (۳)
۸	سفره اهل ولاء (۴)
۱۰	قدر نعمت (۵)
۱۰	به یاد دوست (۶)
۱۱	روز حسرت (۷)
۱۲	خواستن و رسیدن (۸)
۱۳	حقیقت روزه (۹)
۱۳	خواستن برای همه (۱۰)
۱۴	اغتنام فرصت‌ها (۱۱)
۱۵	رهزن راه سلوک (۱۲)
۱۵	مقام تسبیح (۱۳)
۱۶	حقیقت تسبیح (۱۴)
۱۸	انس با قرآن (۱۵)
۱۹	آسمانی شدن (۱۶)
۲۰	برترین عمل (۱۷)
۲۰	اکسیر محبت (۱۸)

۲۱	نعمت بزرگ (۱۹)
۲۲	شب بصیرت (۲۰)
۲۳	شب وصل (۲۱)
۲۴	شب تقدیر (۲۲)
۲۵	اسلام مجسم (۲۳)
۲۶	دهه توجه بیشتر (۲۴)
۲۷	اشک غفران (۲۵)
۲۸	استجابت دعا (۲۶)
۲۹	فرصت بازگشت (۲۷)
۳۰	مراقبه و توبه (۲۸)
۳۱	قساوت قلب (۲۹)
۳۲	حقیقت شکر (۳۰)
۳۳	کتابنامه

بر خوان معرفت (۱)

ماه مبارک رمضان، مهمانی خاص خدا - تبارک و تعالی - است^۱
و گرنه ما آدمها همیشه مهمان او هستیم، بلکه همه
موجودات بر سر این سفره نشسته‌اند.^۲

خوان او سر تا سر عالم گرفت * بر سر خوانش خلائق در
شگفت^۳

گستره رحمانیت الاهی همه موجودات را فرا گرفته است؛^۴
حتی آنها که از سر غفلت یا جهالت هیچ اعتقادی به خدا -
تبارک و تعالی - ندارند، بهره‌ای از این رحمت نصیشان

---

۱. شهر دعیتم فيه إلى ضيافة الله. (حر العاملی، محمد بن حسن، تفصیل

وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۰، ص ۳۱۲)

۲. عن أبي جعفر - عليه السلام - قال: قام علي - عليه السلام - يخطب
الناس بصفين يوم الجمعة و ذلك قبل الهرير بخمسة أيام فقال: الحمد لله على
نعمه الفاضلة على جميع خلقه البر والفاجر ... . (الصدق، محمد بن علي
ابن بابویه، الأمالی، ص ۴۰۵)

۳. متنوی معنوی

۴. چنان‌که مفسرین ذیل آیه «الرحمن الرحيم» (فاتحة الكتاب، ۳) چنین
فرموده‌اند. ر. ک: طباطبائی، السيد محمد حسین، المیزان فی تفسیر
القرآن، ج ۱، ص ۱۶ و طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن،
ج ۱، ص ۲۹) و نیز در عای ابتدای ورود ماه رمضان وارد شده است: اللهم إني
أسألك باسمك الذي دان له كل شيء و برحمتك التي وسعت كل شيء.
(کلینی، محمد بن یعقوب، الكافی ج ۴، ص ۷۲)

می‌شود؛^۱ البته آن‌ها که معرفت دارند و می‌فهمند، از نعمت‌های خاص این سفره برخوردار هستند و هر کسی هم به اندازه معرفتش و به اندازه ایمانش، از این مهمانی بهره می‌برد.

هر کسی ز اندازه روشندلی * غیب را بیند بقدر صیقلی
هر که صیقل بیش کرد، او بیش دید * بیشتر آمد بر او صورت
پدید.^۲

بر آستان نیاز (۲)

خدا - تبارک و تعالی - در قرآن فرموده است: «مرا بخوانید،
اجابت می‌کنم».^۳ این یک قانون و یک وعده الاهی است.
خواندن و دعا، خواستن به دل و با همه وجود است نه فقط
خواستن به زبان. به ما فرموده‌اند از هیچ کسی جز خدا -
تبارک و تعالی - نخواهیم و دست به سوی هیچ کسی جز او
دراز نکنیم؛^۴ چون همه، خودشان نیازمند هستند^۱ و بی نیاز
فقط خدا - تبارک و تعالی - است.^۲

---

۱. در دعای مخصوص ماه رجب بعد از فرائض چنین می‌خوانیم: يا من يعطي
من لم يسأله و من لم يعرفه تحتنا منه و رحمة. (الإقبال بالأعمال الحسنة
فيما يعمل مرة في السنة، ج ۲ ، ص ۲۱۱)

۲. متنوی معنوی

۳. اَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ. (غافر ، ۶۰)

۴. عن النبي - صلى الله عليه و آله - قال: أوحى الله إلى بعض أنبيائه في
بعض وحيه إليه: و عزتي و جلالي لاقطعن أمل كل مؤمل غيري بالإياس، و

بنده مؤمن تضرع می‌کند * او نمی‌داند به جز تو مستند^۳
ماه مبارک رمضان ماه دعا و استجابت دعا است؛^۴ ماه
خواستن و التماس کردن است؛ ماه دست دراز کردن به
سمت آن بی نیاز است و ماه طلب کردن از سرِ نیاز است.
حاجت آوردش ز غفلت سوی من * آن کشیدش موکشان در
کوی من^۵

اگر به این معنا از او طلب کردی و حقیقتاً طلب کردی، حتماً
استجابت را در پی خواهد داشت؛ چون وعده الاهی حق
است^۶ و خدا - تبارک و تعالی - هرگز از وعده‌اش تخلف
نمی‌کند.^۷

لأكسونه ثوب المذلة في الناس، و لابعدنه من فرجي و فضلي، أ يؤمل عبدي
في الشدائـد غيري، أو يرجو سوـاي! وأ أنا الغـيـ الجوـاد، بيـدي مفاتـيح الأبوـاب و
هي مغلـقة و بـاري مفـتوح لـمن دعـاني ... . (طوسـى، محمدـ بن حـسنـ،
الأـمالـىـ، صـ ۵۸۴ـ)؛ عنـ النـبـىـ - صـلـى اللـهـ عـلـيـهـ وـآـلـهـ - قـالـ: يـقـولـ اللـهـ - عـزـ وـجـلـ
ـ: ماـ مـخـلـوقـ يـعـتـصـمـ دـونـيـ إـلاـ قـطـعـتـ أـسـبـابـ السـمـاـواتـ وـ أـسـبـابـ الـأـرـضـ
ـ: مـنـ دـونـهـ، فـإـنـ سـأـلـنـيـ لـمـ أـعـطـهـ، وـ إـنـ دـعـانـيـ لـمـ أـحـبـهـ ... . (همـانـ، ۵۸۵ـ)
١. يا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ (فاطـرـ، ۱۵ـ)
٢. اللَّهُ الصَّمَدُ. (الـإـلـحـاـنـ، ۲ـ)؛ وَ اللَّهُ هُوَ الْقَيْـمـ الـحـمـيدـ. (فاطـرـ، ۱۵ـ)

۳. متنوی معنوی

٤. قال رسول الله - صلی الله عليه و آله - : ... دعاؤكم فيه [: فى شهر
رمضان] مستجاب ... . (الأمالی للصدوق، ص ۹۳)

٥. متنوی معنوی

٦. إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ. (يونسـ، ۵۵ـ وـ القـصـصـ، ۱۳ـ)

٧. إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادـ. (آلـ عمرـانـ، ۹ـ وـ الرـعـدـ، ۳۱ـ)

ره یافتگان به کوی ولاء (۳)

بسیاری از افراد ابتدا مؤمن نبودند و ولایت را نمی‌شناختند.
بعد به دژ ایمان به خدا^۱ و دژ ولایت^۲ راه پیدا کردند. بینید
این‌ها چقدر برای نعمت ایمان^۳ و نعمت ولایتشان^۴ ارزش

---

۱. قال [علی بن موسی] سمعت أبي موسی بن جعفر يقول سمعت أبي
جعفر بن محمد يقول سمعت أبي محمد بن علي يقول سمعت أبي علي بن
الحسين يقول سمعت أبي الحسين بن علي يقول سمعت أبي أمير المؤمنين
علي بن أبي طالب - عليهم السلام - يقول سمعت رسول الله - صلى الله
عليه و آله - يقول سمعت جبرئيل يقول سمعت الله عز و جل يقول: لا إله إلا
الله حصني فمن دخل حصني أمن من عذابي فلما مرت الراحلة نادانا
بشروطها وأنا من شروطها، (الأمالی للصدق، ص ۲۳۵)

۲ عن علي بن موسى الرضا عن موسى بن جعفر عن جعفر بن محمد عن
محمد بن علي عن علي بن الحسين عن علي عن علي بن أبي
طالب - عليهم السلام - عن النبي - صلى الله عليه و آله - عن جبرئيل عن
میکائیل عن إسرافیل عن اللوح عن القلم قال يقول الله تبارک و تعالی : ولایة
علي بن أبي طالب حصني فمن دخل حصني أمن ناری، (الأمالی للصدق،
ص ۲۳۵)

۳. در منابع ما از ایمان به عنوان یک نعمت یاد شده است؛ چنان‌که فرموده:
لَكُنَّ اللَّهُ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَ زَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَ كَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَ الْقُسْوَقَ وَ
الْعُصَيْانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ (۷) فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَ نِعْمَةً وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ.
(الحجرات، ۷ - ۸)

۴. در منابع ما ولایت، یک نعمت دانسته شده است؛ چنان‌که فرموده: الْيَوْمَ
أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِيَنَكُمْ وَ أَتَمَّتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيَتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا.
(المائدہ، ۲) و همچنین در حدیث قدسی آمده است: عن الله جل جلاله أنه
قال: أنا الله لا إله إلا أنا خلقت الخلق بقدرتی فاخترت منهم من شئت من
أنبيائي و اخترت من جميعهم محمدا حبیبا ... و اصطفیت له عليا فجعلته له

قابل‌اند؛ چون برای به دست آوردنش زحمت و زجر کشیده‌اند.
تعییر بعضی از این افراد این است که وقتی ایمان را یافتیم،
گویا دوباره متولد شدیم و وقتی ولایت را پیدا کردیم، گویا بار
دیگر متولد شدیم در حالی که این نعمتها ارزان به کف ما
آمده است. به برکت مادران و پدرانی که ایمان و ولایت
داشتند، ما اهل ایمان و ولایت شده‌ایم. شاکر نعمت ایمان و
نعمت ولایت باشیم که فرمود: شکرکنید، من زیاد می‌کنم.^۱
شکر نعمت، نعمت افزون کند * کفر نعمت از کفت بیرون کند^۲
دعا کنیم برای پدران و مادران و اجدادی که زمینه این نعمتها
را برای ما فراهم کردند. این نعمت را به راحتی از کف ندهیم و
در این ماه رمضان با این دو نعمت بیشتر آشنا شویم.

سفرهٔ اهل ولاء (۴)

خداوند - تبارک و تعالی - سفره‌ای از نعمتهاي الاهي را
گسترشده و امکان بهره‌برداری را برای همه موجودات فراهم
کرده است؛ حتی اگر کسی به غفلت در این سفره نشست،
از این نعمتها محروم نمی‌شود. به او هم می‌دهند.

أخًا و وصيًا ... لا أقبل عمل عامل منهم إلا بالإقرار بولايته مع نبوة أحمد رسولي
... و هو النعمة التي أنعمت بها على من أحبيته من عبادي. (الأمالى)

(للصدقوق، ص ۲۲۳)

۱. لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَرْيَدَنَّكُمْ وَ لَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ. (ابراهيم، ۷)

۲. متنوی معنوی

بی طلب هم می‌دهی گنج نهان * رایگان بخشیده‌ای جان جهان^۱

البته بعضی از چیزها برای اهل غفلت نیست! ماه مبارک رمضان می‌آید و می‌رود؛ سفره ضیافت ویژه‌ای است که به پا می‌شود و اندکی بعد پایان می‌پذیرد.^۲ آن‌ها که مؤمن هستند، می‌فهمند که آمد و آن‌ها که مؤمن نیستند، اصلاً نمی‌فهمند که آمد! بهره هر کسی از این سفره، تابع معرفتی است که پیدا می‌کند. به آن‌ها که می‌فهمند و روزه می‌گیرند و روزه را آن‌طور که باید،^۳ می‌گیرند، نعمت‌های خاص داده می‌شود.

---

۱. متنوی معنوی

۲. علي بن أبي طالب - عليه السلام - قال: إن رسول الله - صلى الله عليه و آله - خطبنا ذات يوم فقال: أيها الناس إنك قد أقبل إليكم شهر الله بالبركة و الرحمة والمغفرة شهر هو عند الله أفضل الشهور وأيامه أفضل الأيام و لياليه أفضل الليالي و ساعاته أفضل الساعات هو شهر دعيتم فيه إلى ضيافة الله و جعلتم فيه من أهل كرامة الله أنفاسكم فيه تسبيح و نومكم فيه عبادة و عملكم فيه مقبول و دعاؤكم فيه مستجاب ... أيها الناس من حسن منكم في هذا الشهر خلقه كان له جواز على الصراط يوم تزل فيه الأقدام و من خفف في هذا الشهر عما ملكت يمينه خفف الله عليه حسابه و من كف فيه شره كف الله عنه غضبه يوم يلاقاه و من أكرم فيه يتيمًا أكرمه الله يوم يلاقاه ... من أدى فيه فرضاً كان له ثواب من أدى سبعين فريضة فيما سواه من الشهور ... من تلا فيه آية من القرآن كان له مثل أجر من ختم القرآن في غيره من الشهور ... . (الأمالی للصدوق، ص ۹۳)

۳. قال أبو عبد الله - عليه السلام - : إذا صمت فليصم سمعك و بصرك و شعرك و جلدك و عدد أشياء غير هذا و قال لا يكون يوم صومك كيوم فطرک. (ر.ک: الكافي، ج ۴، ص ۸۷: باب أدب الصائم)

قدر نعمت (۵)

گاهی انسان نعمتی را که در اختیار دارد، نمی‌بیند و غفلت می‌کند از اینکه چه گوهر گرانقدرتی در دست دارد و خودش از آن بی‌خبر است.

بر سرگنج از گدایی مرده‌ام * زان که اندر غفلت و در پرده‌ام^۱ این بی‌خبری باعث می‌شود که انسان قدر آن نعمت را نداند و احیاناً آن گوهر را گم کند. انسان معمولاً به ارزش چیزی که بدون رحمت به دست می‌آورد، کمتر توجه دارد. بسیاری از ما نعمت ایمان به خدا و نعمت ولایت را بدون رحمت به دست آورده‌ایم. ما نرفته‌ایم سالها تحقیق کنیم و رحمت بکشیم، بلکه در خانواده مؤمن به دنیا آمدۀ ایم و از همان اول با ایمان به خدا - تبارک و تعالی - و رسول خدا - صلی الله علیه و آله - و ولایت اهل بیت - علیهم السلام - انس گرفته‌ایم و قدرش را کمتر متوجه می‌شویم.

به یاد دوست (۶)

همۀ مؤمنین، بلکه همه انسان‌ها، بلکه همه موجودات عالم از این ماه رمضان بهره‌مند هستند از جمله امام زمان - عج الله تعالی فرجه الشریف - . بهره‌ای که او دارد، قابل قیاس نیست با کل بهره‌ای که همه موجودات دیگر دارند. ما مگر عاشق او نیستیم؛ مگر آرزویمان این نیست که هرجند شبی در خواب

---

۱. متنوی معنوی.

چشممان به جمال نورانیش منور شود؛ مگر نمی‌خواهیم در دوره ظهر آن بزرگوار تنفس کنیم و در کنار او باشیم؛ مگر نمی‌خواهیم در دوران غیبتیش زمینه ساز حضورش باشیم. ماه رمضان فرصتی است که امام زمانی شویم و با او انس پیدا کنیم؛ نه فقط به لفظ، نه فقط در مسجد و حسینیه و نه فقط موقع ذکر مصیبت اهل بیت - علیهم السلام - ، بلکه همه لحظات زندگی، در خانه، در مدرسه، در دانشگاه، در اداره، در مزرعه، در کارخانه، در خیابان و همه جا امام زمانی باشیم.

روز حسرت (۷)

فرمود اگر معرفت نباشد، ضلالت در پی خواهد آمد.^۱ بنابراین مهم‌ترین وظیفه ما کسب شناخت و معرفت است و ماه رمضان فرصتی است برای ارتقاء معرفت. سعی کنیم در این فرصت در مجالسی شرکت کنیم و در حالتی باشیم و از سخن کسانی بهره ببریم که معرفتمان را افزایش دهد تا سرمایه برای ارتقای ایمان ما باشد.^۲ این فرصت را از دست ندهیم که اگر از دست

---

۱. عن زراة قال سمعت أبا عبد الله - عليه السلام - يقول: ... إذا أدركت هذا الزمان [: أى زمان الغيبة] فادع بهذا الدعاء: اللهم عرفني نفسك فإنك إن لم تعرفي نفسك لم أعرف نبيك اللهم عرفني رسولك فإنك إن لم تعرفي رسولك لم أعرف حجتك اللهم عرفني حجتك فإنك إن لم تعرفي حجتك صللت عن ديني. (الغيبة للنعمانی، ص ۱۶۶)

۲. قال رسول الله - صلى الله عليه و آله - : الإيمان إقرار باللسان و معرفة بالقلب و عمل بالأركان. (الأمازي للصدوق، ص ۳۶۸)

دادیم، حز پشیمانی و حسرت چیزی به دنبال نخواهد داشت و این پشیمانی و حسرت در روز قیامت سختترین عذاب‌هایی است که انسان‌ها با آن مواجه می‌شوند.^۱

خواستن و رسیدن (۸)

ماه مبارک رمضان ماهی است که در آن ارتباط خاصی بین عالم دنیا و عالم آخرت ایجاد می‌شود و فیوضات الهی در این ماه شکل ویژه‌ای پیدا می‌کند.^۲ همین خصوصیات این امکان را فراهم می‌کند که هر کسی خود را در معرض نزول نفحات الهی قرار دهد^۳ و در حد وجودی خودش از آن‌ها برخوردار شود. شرط اول برای رسیدن به این فیوضات خواستن است.

---

۱. در قرآن کریم از روز قیامت به یوم الحسرة یاد شده است؛ **أَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ أُضْيَى الْأَمْرُ وَ هُمْ فِي غَفَّلَةٍ وَ هُمْ لَا يُؤْمِنُون**.

(مریم ، ۱۹)

۲. عن أبي جعفر - عليه السلام - قال: كان رسول الله - صلى الله عليه وآله يقبل بوجهه إلى الناس فيقول: يا معاشر الناس إذا طلع هلال شهر رمضان غلت مردة الشياطين وفتحت أبواب السماء وأبواب الجنان وأبواب الرحمة وغلقت أبواب النار واستجيب الدعاء و كان الله فيه عند كل فطر عتقهم الله من النار و ينادي مناد كل ليلة هل من سائل هل من مستغفر؟ اللهم أعط كل منافق خلفاً وأعط كل ممسك تلفاً حتى إذا طلع هلال شوال نودي المؤمنون أن أغدوا إلى جوائزكم فهو يوم الجائزه ثم قال أبو جعفر - عليه السلام - أما و الذي نفسي بيده ما هي بجائزة الدنانير ولا الدرافهم. (ر.ك: الكافي، ج ۴، ص ۶۵: باب فضل شهر رمضان)

۳. قال رسول الله - صلى الله عليه و آله - : إن لربكم في أيام دهركم نفحات فتعرضوا لها بكثرة الاستعداد. (احسانی، محمد بن على ابی جمهور، عوالی الثنائي العزیزیة فی الأحادیث الدينية، ج ۴، ص ۱۱۸) و همجنین در

حقیقت روزه (۹)

گروه اول از روزه داران، کسانی هستند که میزان شرعی روزه را انجام می‌دهند و شرایط لازم برای صحت روزه را بجا می‌آورند و به همین مقدار بسنده می‌کنند. گروه دوم آنها هستند که اضافه بر امساك از مفطرات، از گناهان نیز احتساب می‌کنند؛ گوششان را از آنچه که نباید بشنوند و چشمان را از آنچه نباید ببینند، حفظ می‌کنند.^۱ گروه سوم کسانی هستند که در هنگام روزه از هر چه که آنها را از خدا - تبارک و تعالی - غافل کند، دوری می‌کنند;^۲ روزه آنها به تعبیر سیدنا الاستاذ آیت اللہ بهاء الدینی - رضوان اللہ علیہ - ذکر دائم است.

خواستن برای همه (۱۰)

عادت ما تا آن این بوده است که برای خودمان و حداقل برای اطرافیان خودمان دعا کنیم؛ اما باید سعی کنیم برای دیگران

دعای شب نوزدهم ماه مبارک رمضان به ما توصیه شده است که درک نفحۃ الاحی را از خدا - تبارک و تعالی - بخواهیم؛ و اسألک نفحۃ من نفحاتك کریمة رحیمة، تلم بھا شعثی، و تصلح بھا شأني، و تقضی بھا دینی، و تعشنی بھا و عیالی و تغنبینی بھا عنمن سواک. (الإقبال بالأعمال الحسنة، ج ۱ ، ص ۳۲۸)

۱. قال أبو عبد الله - عليه السلام : إذا صمت فليصم سمعك و بصرك و شعرك و جلدك و عدد أشياء غير هذا و قال لا يكوت يوم صومك كيوم فطرك. (الكافی، ج ۴، ص ۸۷: باب أدب الصائم).

۲. ملکی التبریزی، میرزا جواد، المراقبات، ص، ۱۶۰.

هم دل بسوزانیم و برای ایشان دعا کنیم.^۱ خودمان را جای آن کسی بگذاریم که الآن مریض است یا با مشکلی مواجه است. آن وقت کمی با او احساس همدردی خواهیم کرد و محبتی نسبت به سایر مؤمنین در دل ما پیدا می‌شود. این محبت جامعه را برای رشد مفاهیم معنوی و متعالی آماده می‌کند و آن جامعه می‌شود جامعه امام زمانی. ماه رمضان، فرصتی است برای همین دعاها در حق دیگران.

اغتنام فرصت‌ها (۱۱)

فرصت ماه مبارک رمضان به سرعت و مثل گذشتن ابر می‌گذرد.^۲ باید لحظات و فرصت‌ها را غنیمت شمرد و از آنها بهره برد.^۳ هر یک از ما به اندازه همت و اراده خود، در این فرصت مهمانی خدا - تبارک و تعالی - بهره خواهیم داشت.

---

۱. عن أبي عبد الله - عليه السلام . قال: قال رسول الله - صلى الله عليه و آله - : إذا دعا أحدكم فليعلم فإنه أوجب للدعاء . (الكافي، ج ۲، ص ۴۸۷) و همجنين رجوع كنيد به: وسائل الشيعة، ج ۱۰، ص ۳۱۲: باب استحباب الدعاء للمؤمنين والمؤمنات ... .

۲. قال على - عليه السلام - : الفرصة تمر من السحاب فانتهزوا فرص الخير . (رضى، السيد محمد بن حسين، نهج البلاغة، ص ۴۷۱)

۳ . قال على - عليه السلام - : إذا أمكنك الفرصة فانتهزها فإن إضاعة الفرصة غصة . (لبيث الواسطي، علي بن محمد، عيون الحكم و الموعظ ، ص ۱۳۲)؛ قال على - عليه السلام - : إن عمرك وقتك الذي أنت فيه ما فات مضى و ما سيأتيك فأين قم فاغتنم الفرصة بين العدمين . (تميمى الأمى، عبد الواحد بن محمد، غرر الحكم و درر الكلم، ص ۲۲۲)؛ برای مطالعة روایات بیشتر، رجوع

رهن راه سلوک (۱۲)

گاهی وسوسه‌هایی در دل می‌افتد که پا را از رفتن و جان را از خواستن باز می‌دارد. گاهی دعا می‌کنیم و احابت نمی‌شود و در دلمان خطور می‌کند که نکند خبری نیست. گاهی بر به دست آوردن حقیقتی اصرار داریم، یکدفعه وسوسه‌ای پیدا می‌شود که مبادا چنین چیزی نیست. آنها که اهل تجربه حالات معنوی هستند، می‌دانند که گاه در بهترین حالت‌های معنوی یک خطور شیطانی انسان را از ادامه سیر باز می‌دارد. در اوج لذت مناجات با خداوند - تبارک و تعالی - و در اوج لذت حضور، یکباره خطور یک تردید در حق - تبارک و تعالی - باعث می‌شود که انسان از قلة توجه به دره غفلت سقوط کند.

مقام تسبیح (۱۳)

ماه مبارک رمضان ماهی است که نفسم‌های ما در آن تسبیح خدا - تبارک و تعالی - هستند.^۱ تسبیح یکی از چهار ذکری است که اسلام بر آن بنا نهاده شده است.^۲ وقتی تسبیح

کنید به: وسائل الشیعه، ج ۱۶، ص ۸۲؛ باب استحباب انتهاز فرص الخير و المبادرة به عند الإمكان.

۱. قال رسول الله - صلى الله عليه و آله - : أَنفاسكُمْ فِيهِ تَسْبِيحٌ (الأَمْالِي) للصدوق، ص ۹۳

۲. رُوِيَ عَن الصَّادِقِ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - : أَنَّهُ سُئِلَ لِمَ سُمِيتَ الْكَعْبَةُ كَعْبَةً قَالَ لَأَنَّهَا مَرْبِعَةٌ فَقِيلَ لَهُ وَلَمْ يَصُرْ مَرْبِعَةً قَالَ لَأَنَّهَا بَحْنَاءُ الْبَيْتِ الْمُعْمَوْرِ وَهُوَ مَرْبِعٌ فَقِيلَ لَهُ وَلَمْ يَصُرْ الْبَيْتَ الْمُعْمَوْرَ مَرْبِعًا قَالَ لَأَنَّهُ بَحْنَاءُ الْعَرْشِ وَهُوَ مَرْبِعٌ فَقِيلَ

خداؤند - تبارک و تعالی - را می‌گوییم، در حقیقت او را از هر نقصی و عیبی منزه می‌شماریم و خداوند - تبارک و تعالی - این مقام را به ما داده است که با این همه عیب و نقصی که داریم، او را تسبيح کنیم.^۱

حقیقت تسبيح (۱۴)

تسبيح باید به قلب باشد؛ یعنی انسان باور داشته باشد که خدا - تبارک و تعالی - از هر نقصی مبرا است.^۲ گفتن اينکه خدا - تبارک و تعالی - ظالم نیست؛ جاهل نیست، آسان است. من هم می‌گویم؛ اما باور کردن معانی آنها به این آسانی نیست. ما زیاد الفاظ را بر زبان جاری کنیم؛ ولی هنگام امتحان باید دید که این مفاهیم چقدر در جانمان تحقق پیدا

له و لم صار العرش مربعا قال لأن الكلمات التيبني عليها الإسلام أربع وهي سبحان الله و الحمد لله و لا إله إلا الله و الله أكبر. (الصدق، محمد بن علي ابن بابویه، علل الشرائع، ج ۲، ص ۳۹۸)

۱. فَسَيِّخْ يَا سَمِّ رَبِّكَ الْعَظِيمِ. (الواقعة، ۷۴)؛ سَيِّخْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى. (الأعلى)، (۱) يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا (۴۱) وَسَيِّخُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا. (الأحزاب، ۴۱)

۲. قال على - عليه السلام - : لا تذكر الله سبحانه ساهيا و لا تنسي لهيا و اذكره [ذكرة] كاملا يوافق فيه قلبك لسانك و يطابق إضمارك إعلانك و لن تذكره حقيقة الذكر حتى تنسي نفسك في ذكرك و تفقدها في أمرك. (تمیمی الامدی، عبد الواحد بن محمد، تصنیف غرر الحكم و در الكلم، ص

کرده است.^۱ آیا آن هنگام هم به تسبیح اعتقاد داریم؟ آیا معتقدیم که خدا - تبارک و تعالی - جاہل نیست؛ ظالم نیست؟^۲ اگر باور داشته باشیم، هیچ وقت گمان بد در مورد خدا - تبارک و تعالی - نخواهیم داشت.^۳

پیش سبحان بس نگه دارید دل * تا نگردید از گمان بد خجل^۴

---

۱. قال: سمعت أبا عبد الله - عليه السلام - يقول: أشد الأعمال ثلاثة: إنصاف الناس من نفسك حتى لا ترضى لها بشيء إلا رضيتك لهم بمثله، و مواساته الأخ في المال، و ذكر الله على كل حال، ليس [ذكر الله أن تقول: ["سبحان الله، و الحمد لله، و لا إله إلا الله" فقط، ولكن إذا ورد عليك شيء أمر الله به أخذت به، و إذا ورد عليك شيء نهاك الله عنه تركته]. (الأمالى للطوسى، ص ۶۸۰)

۲. یکی از بزرگان فرموده بود کسی سالها درس توحید و معارف گفته بود. نزدیک مرگش رفتند به دیدنش. به عیادت کننده گفته بود: فلانی می‌بینی خدا چه ظلمی به من می‌کند! من کارهای زیادی داشتم که ناتمام است. بچههای من الآن بی سربرست می‌مانند در حالی که به من نیاز دارند. آنگاه آن بزرگ فرموده بود من نمی‌دانم این آدم بالآخره با ایمان از دنیا رفت یا بدون ایمان!

۳. طَائِقَةُ قَدْ أَهْمَتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَطْبُونَ بِاللَّهِ غَيْرُ الْحَقِّ طَنَ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلُّهُ لِلَّهِ (آل عمران، ۱۵۴)؛ الطَّائِقَةُ بِاللَّهِ طَنَ السَّوْءَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ (الفتح، ۶)؛ برای مطالعه روایات بیشتر، رجوع کنید به: وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۲۹؛ باب وجوب حسن الطن بالله و تحريم سوء الطن به.

۴. مثنوی معنوی

انس با قرآن (۱۵)

ماه مبارک رمضان، ماه قرآن است^۱ و شب‌های قدر شب‌های قرآنی است^۲ در این ماه با قرآن آشتنی کنیم. نه اینکه قرآن را فقط بخوانیم که باید بخوانیم، بلکه با قرآن انس پیدا کنیم و قرآنی شویم؛ به گونه‌ای که اشتیاق خاصی به قرآن پیدا

---

۱. شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ. (البقرة، ۱۸۵)؛ عن أبي جعفر - عليه السلام . قال: لكل شيءٍ ربٌّ و ربِّ القرآن شهر رمضان . (الكاففي، ج ۲، ص ۶۲۷)؛ عن أبي جعفر الباقر - عليه السلام . قال: كان رسول الله - صلى الله عليه و آله - إذا نظر إلى هلال شهر رمضان استقبل القبلة بوجهه ثم قال اللهم أهله علينا بالأمن ... و تلاوة القرآن . (الأمامي للصدقوق، ص ۴۷)؛ قال عبد الله بن عباس سمعت رسول الله - صلى الله عليه و آله - يقول: شهر رمضان ليس كالشهور، لما تضاعف فيه من الأجر، هو ... شهر تلاوة القرآن . (الصدقوق، محمد بن علي ابن بابويه، فضائل الأشهر الثلاثة، ص ۱۰۰)؛ قال رسول الله - صلى الله عليه و آله - : شهر رمضان شهر الله عز و جل و ... أكثروا فيه من تلاوة القرآن . (همان، ص ۹۵) و همچنین رحوع كنید به: الكافي، ج ۲، ص ۶۱۷ - ۶۱۸ و ج ۴، ص ۷۳.

۲. در روایات سفارش شده است که در شب بیست و سوم مرتبه سوره عنکبوت و الروم و هزار مرتبه سوره قدر خوانده شود؛ چنان‌که نقل شده است: عن أبي عبد الله - عليه السلام . قال: من قرأ سورتي العنكبوت والروم في شهر رمضان في ليلة ثلاث وعشرين فهو والله يا أبا محمد من أهل الجنة لا أستثنى فيه أبداً و لا أخاف أن يكتب الله علي في يميني إثماً و إن لهاتين السورتين من الله مكاناً و نيز روایت شده است: عن أبي عبد الله - عليه السلام . أنه قال: لو قرأ رجل ليلة ثلاث وعشرين من شهر رمضان إنما أنزلناه في ليلة القدر ألف مرة لأصبح وهو شديد اليقين بالاعتراف بما يخص به فينا و ما ذاك إلا لشيء عاينه في نومه. (طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الأحكام،

کنیم؛ اشتیاقی که تا قبل از ماه رمضان نداشتم، هر لحظه فراغتی پیدا می‌کنیم، به جای گذراندن آن به بطالت، به قرآن بگذرانیم تا إن شاء الله با قرآن محشور شویم.^۱

آسمانی شدن (۱۶)

شب قدر آمد؛ شب تنزل ملائکه و روح^۲ که این روح در تفسیر برخی، به آن ملکه اعظم تفسیر شده است؛^۳ شبی که ما باید در آن با ملائکه و روح همراه شویم؛ شبی که یک رابطه خاصی بین آسمان و زمین برقرار است و درهای رحمت الاهی به شکل خاصی گشوده شده است؛ به گونه‌ای که این شب بهتر شده از هزار شب و در حقیقت از یک عمر.^۴ حال که ملائکه و روح تنزل کرده‌اند و انسی با زمینیان پیدا کرده‌اند، اگر این زمینیان انسی با آسمانیان پیدا کنند، نجواهای الاهی در گوششان خوانده خواهد شد.

-
۱. فيقول عند الفراغ من قراءة بعض القرآن العظيم: ... اللهم اجعله [: القرآن]
لي أنسا في قبرى، وأنسا في حشرى، وأنسا في نشرى، واجعل لي
بركة بكل آية قرأتها، وارفع لي بكل حرف درسته درجة في أعلى عليين، أمين
يا رب العالمين. (الإقبال بالأعمال الحسنة، ج ۱ ، ص ۲۳۴)
  ۲. تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَ الرُّوحُ فِيهَا يَأْذِنُ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ. (القدر، ۴)
  ۳. الشير، السيد عبد الله، تفسير القرآن الكريم، ص ۵۶.
  ۴. لَيْلَةُ الْقُدرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفٍ شَهْرٍ. (القدر، ۳)

برترین عمل (۱۷)

در شب‌های قدری که بهتر از هزار ماه است، چه کاری بهترین کار است؟ اینجا است که آدمی حیرت پیدا می‌کند؛ بزرگان هم حیرت پیدا کرده‌اند که این لحظاتِ بهتر از یک عمر را چگونه بگذرانند؟ میرزا جواد آقای ملکی تبریزی - رضوان الله علیه - وقتی به این مسأله می‌رسد، چون گرفتار تحریر شده است، می‌فرماید: استخاره کنید و بهترین کار را با استخاره تعیین کنید.^۱ برخی از بزرگان هم فرموده‌اند بهترین کار در شب‌های قدر، فعالیت علمی است؛ چون علم، مقدمهٔ ایمان است؛ علم هر کسی سرمایه‌ای است که بر اساس آن ایمانش ساخته می‌شود. از این رو صدر المتألهین - رضوان الله علیه - ذیل آیةٌ شریفةٌ «ما خلقت الجن و الإنس إلا ليعبدون»^۲ می‌فرماید «ليعبدون» یعنی «ليعرفون». عبادت کنند، یعنی بشناسند.^۳

اکسیر محبت (۱۸)

شب قدر، شب علی بن ابیطالب - علیه السلام - هم شده است. بزرگواری که حیاتش برای بشریت نعمت بود و

---

۱. ملکی التبریزی، میرزا جواد، المراقبات ص، ۲۴۱.

۲. خداوند خلق نکرده است جن و انسان را مگر برای اینکه عبادت کنند.
(الذاريات، ۵۶)

۳. صدر المتألهین، محمد بن ابرهیم، الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة
الأربعة، ج ۲، ص ۵۱۵.

شهادتش هم برای مؤمنین نعمت خاص شده است. از این سفره الاهی که در ماه مبارک رمضان پهن شده است، مسلمین بهره خاص می‌برند و محبان و شیعیان اهل بیت - علیهم السلام - بهره‌های خاص‌تری دارند. اگر فرمود شهدا زنده‌اند،^۱ اولیاء به طریق اولی زنده‌اند و اگر شهدا حاضر و ناظرند، اولیاء به طریق اولی حاضر و ناظرند و ائمه و امیر المؤمنین - علیهم السلام - حضورشان و نظرشان به یقین از همه آنها بالاتر و گسترده‌تر است.^۲ حال اگر محبت امیر مؤمنان - علیهم السلام - در دلهای ما باشد، یک ارتباط قلبی بین ما با آن بزرگوار در شب قدر پیدا خواهد شد.

نعمت بزرگ (۱۹)

در مورد شب‌های قدر روایاتی وجود دارد که شب قدر یا شب نوزدهم ماه مبارک رمضان است یا شب بیست و یکم یا شب بیست و سوم؛^۳ البته برخی روایات شب بیست و هفتم را بیان کرده‌اند که در بین شیعه چندان مشهور

۱. وَ لَا تَحْسِنَنَ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْياءً عِنْدَ رَبِيعِهِ يُرْزَقُونَ. (آل عمران ۱۶۹)

۲. لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ. (الحج، ۷۸)؛ وَ كَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا. (البقرة، ۱۴۳)؛ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هُؤُلَاءِ شَهِيدًا. (النساء، ۴۵) وَ هِمْ جَنِينَ رَحْوَنَ كَيْدَهُ : الكافی، ج ۴، ص ۱۹۰-۱۹۲.

۳. ر.ک : الكافی، ج ۴ ، ص ۱۵۶-۱۵۹: باب فی لیلة القدر.

نیست؛^۱ شب‌های قدر برای ما یادآور خاطرهٔ تلخ شهادت علی این ابیطالب - علیه السلام است. وجود نازنین آن بزرگوار یک نعمت بزرگ الاهی برای همهٔ بشریت و برای همهٔ تاریخ بود، هست و خواهد بود و شیعه یعنی کسانی که امر الاهی در قرآن را اطاعت کردند،^۲ از این نعمت به صورت خاص برخوردارند. نعمت وجود آن حضرت در زمان خودش شکر گذاشته نشد. آنگاه که علی بن ابیطالب - علیه السلام - می‌فرمود: از من بپرسید قبل از آن که مرا از دست بدھید،^۳ نفهمیدند چه باید بپرسند!

شب بصیرت (۲۰)

شب قدر شبی است که ما باید در آن تحول پیدا کنیم؛ زندگیمان باید عوض شود. شبی است که باید صبح فردایش برای ما با صبح دیروز فرق داشته باشد.^۴ شبی است که

---

۱. قال معاویة يا أبا محمد : حسن بن علی بن أبي طالب - علیهمما السلام - [أخبرنا عن ليلة القدر قال - علیه السلام : ... فتطلب من ليلة ثلاث وعشرين إلى ليلة سبع وعشرين . (حرانی) حسن بن علی ، تحف العقول عن

آل الرسول ، ص ۲۲۲]

۲. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولَئِكُمْ أَلْأَمْرُ . (النساء ، ۵۹)

۳. كان علي أمير المؤمنين - علیه السلام - كثيراً ما يقول: سلونى قبل أن تقدونى. (طوسى، محمد بن حسن، الأمالى، ص ۵۸)

۴. البتہ مؤمن همیشه باید چنین باشد؛ چنانکه نقل شده است : عن موسی بن جعفر عن أبيه عن جده عن علی بن الحسین - علیهم السلام - قال: بینا أمیر المؤمنین - علیه السلام - ذات يوم حالس مع أصحابه يعنيهم

وقتی روز جدیدش را آغاز می‌کنیم، باید بصیرت بیشتری
نسبت به حقایق عالم و ایمان عمیق‌تری نسبت به خداوند -
تبارک و تعالی - پیدا کرده باشیم و نشانه ایمان در چهره ما،
رفتار ما و گفتار ما بیشتر شده باشد.

شب وصل (۲۱)

رسول گرامی اسلام - صلی الله عليه و آله - فرمود من و علی
پدران این امت هستیم.^۱ بنابراین شب قدر، شب شهادت پدر
ما است. إن شاء الله به برکت این شب از نعمت عمومی
هدایت و بصیرت برخوردار خواهیم شد؛ اما در این شب که
وجود آن بزرگوار حاضر و ناظر است و به سبب شهادتش روزنۀ
خاصی برای نعمت‌های خاص‌تر وجود دارد، باید یک ارتباط
قلبی با وجود آن بزرگوار برقرار شود و اشکی از چشم ما
جاری گردد تا نعمت‌های خاص‌تر شامل حال ما شود.

للحرب إذ أتاه شيخ عليه شحبة السفر فقال أين أمير المؤمنين - عليه السلام
- فقيل هوذا فسلم عليه ثم قال يا أمير المؤمنين إني أتيتك من ناحية الشام
وأنا شيخ كبير قد سمعت فيك من الفضل ما لا أحصي وإنني أظلك ستفتال
فعلمدني مما علمك الله قال نعم يا شيخ من اعتدل يوماً فهو مغبون ... .

(الأمالی للصدوق، ص ۲۹۳)

- قال رسول الله - صلی الله عليه و آله - : ... أنا و على أبيوا هذه الأمة ... .
(الصادق، محمد بن على ابن بابویه، کمال الدین و تمام النعمة، ج ۱، ص

شب تقدیر (۲۲)

شب‌های قدر، شب‌های تحول روح ما است؛ شب‌هایی است که باید آینده خودمان را در آن بسازیم. در روایات وارد شده است که تقدیرات الاهی انسان برای یک سال آینده در شب‌های قدر، رقم می‌خورد.^۱ در برخی روایات هست که در شب نوزدهم این تقدیرات به شکل کلی تحقق پیدا می‌کند، در شب بیست و درجه‌ای از استحکام در این تقدیرات پیدا می‌شود و بالاخره در شب بیست و سوم این تقدیرات الاهی نهایی می‌شود.^۲ حال اگر شما در این فرصت گام به گام به سمت خدا - تبارک و تعالی - حرکت کنید، خدا - تبارک و تعالی - دوان دوان به سمت شما خواهد آمد.^۳ اگر شما از بعضی از غفلت‌ها و حهات‌ها و اشتباهات گذشته برگردی، خدا - تبارک و تعالی - ابواب رحمت خودش را فراوان بر شما خواهد گشود.

---

۱. أنه سأله أبا جعفر - عليه السلام - عن قول الله - عز و جل - إنما أنزلناه في ليلة مباركة قال نعم ليلة القدر و ... يقدر في ليلة القدر كل شيء يكون في تلك السنة إلى مثلها من قابل خير و شر و طاعة و معصية و مولود وأجل أو رزق فما قدر في تلك السنة و قضي فهو المحتم ... . (الكافي، ج ۴، ص ۱۵۷)

۲. قال أبو عبد الله - عليه السلام - : التقدير في ليلة تسعة عشرة و الإبرام في ليلة إحدى وعشرين و الإمضاء في ليلة ثلاثة وعشرين . (الكافي، ج ۴، ص ۱۵۹)

۳. این تعبیر را استاد ما آیة الله حسن زاده آملی - حفظه الله - مکرر به کار می‌بردند.

اسلام مجسم (۲۳)

دهه آخر ماه مبارک رمضان با اندوه شهادت حضرت علی ابن ابیطالب - علیه السلام - قرین شده است؛ شخصیتی که از روز اول رسالت و بعثت در کنار رسول گرامی اسلام - صلی اللہ علیہ وآلہ و سلم - قرار گرفت؛ اولین مردی بود که ایمان آورد^۱ و همه هستی و توان خودش را در مسیر حمایت و صیانت از نبی خاتم - صلی اللہ علیہ وآلہ و سلم - پیامی که آن حضرت برای شریعت آورده بود، صرف کرد؛ بزرگواری که در لیلة المبیت به جای پیغمبر - صلی اللہ علیہ وآلہ و سلم - در بستر قرار گرفت^۲ تا اگر قرار است صدمه‌ای برسد، به جای پیغمبر - صلی اللہ علیہ وآلہ - به آن بزرگوار صدمه برسد؛ دلیری که در غزوات همواره در برابر هر امری که می‌خواست متوجه پیغمبر - صلی اللہ علیہ وآلہ - شود، خود را سپر بلای او قرار می‌داد؛ او که در گفتگو با خداوند - تبارک و تعالی - آنچنان در محبت الاهی مستغرق می‌شد که از اطرافش غفلت می‌کرد و در آن هنگام اگر تیر از پاییش درمی‌آوردند، دردی احساس نمی‌کرد^۳ و همو در همان

---

۱. ابن الأئیر، عز الدين أبو الحسن علی بن ابی الکرم، الكامل فی التأریخ، ج ۲، ص ۵۷؛ یعقوبی، احمد بن ابی یعقوب بن جعفر بن وهب،

تأریخ الیعقوبی، ج ۲، ص ۲۲.

۲. الكامل فی التأریخ، ج ۲، ص ۱۰۳؛ حمیری المعافری عبد الملک بن هشام، السیرة النبویة، ج ۱، ص ۴۸۲.

۳. دیلمی، حسن بن محمد، إرشاد القلوب إلى الصواب، ج ۲، ص ۲۱۷؛ بحرانی، سید هاشم بن سلیمان، حلیة الابرار فی أحوال محمد وآلہ الأطهار، ج ۲، ص ۱۸۰.

حال استغراق در نمار، از دست نیاز سائل بی خبر نبود و او را بدون جواب رد نمی کرد.^۱

دھه توجہ بیشتر (۲۴)

دو دھه ماه مبارک رمضان پشت سر نهاده شد. در واقع دو دھه از ضیافت گذشته است و نوبت به دھه‌ای رسیده است که رسول اکرم - صلی الله علیه و آله - آن را به اعتکاف،^۲ شب زنده داری و به توجہ خاص می‌گذرانند. به ما توصیه شده است در این دھه که توجہ بیشتری کنیم به اینکه در چه ماهی هستیم و چه فرصتی در اختیارمان قرار گرفته است و از این فرصت بهره ببریم.^۳ این شبها را به بطالت و جهالت و غفلت نگذرانیم.

---

۱. رجوع شود به تفسیر و روایات ذیل آیه ۵۵ در سوره مائدہ: إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا إِذْنَنَ يُقْيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ وَمُجْنِنُونَ رجوع شود به : الكافی، ج ۱ ، ص ۲۸۸.

۲. عن أبي عبد الله - عليه السلام - قال: كان رسول الله - صلی الله علیه و آله - إذا كان العشر الأواخر اعتكف في المسجد ... . (ر.ک: الكافی، ج ۴، ص ۱۷۵: باب الاعتكاف)

۳. با مراجعه به روایات، درمی‌باییم برای خصوص دھه آخر رمضان علاوه بر دعاها و اعمالی که برای همه ایام رمضان وارد شده است، دعاها و اعمال دیگری نقل شده است و نیز محدثین در کتب حدیث و ادعیه باپی مخصوص در اعمال و ادعیه این دھه تعبیه کرده‌اند و این همه، خود ترغیب بیشتر به ارتیاط خدا - تبارک و تعالی - را در این دھه نسبت به دو دھه دیگر می‌رساند. (ر.ک: الكافی، ج ۴، ص ۱۶۰: باب الدعاء في العشر الأواخر من شهر رمضان و

به هرزه بی می و معشوق عمر می‌گزد * بطالتم بس از
امروز کار خواهم کرد^۱
در این شبها دعاهاي خاصی وارد شده است که با توجه به
مضامین آنها می‌توانیم از این دهه آخر بهره‌مند شویم.

اشک غفران (۲۵)

محبت اهل بیت - علیهم السلام - وسیله‌ای است که مشکلات را حل می‌کند؛ راههای بسته را باز می‌کند و اشکهای ما که از سر محبت در این شبها در یاد مظلومیت علی بن ابیطالب - علیه السلام - جاری می‌شود، گناهانی را که در صحیفه اعمال ما هست، پاک می‌کند^۲ و گرد و غبار غفلت را که از دلهای ما می‌شوید و چشم‌های ما را برای رؤیت باقیمانده خدا - تبارک و تعالی - آماده می‌کند^۳ برای

طوسی، محمد بن الحسن، مصباح المتهجد و سلاح المتعبد، ج ۲، ص ۶۲۸:
باب دعاء العشر الاواخر و ص ۳۵: فصل في الاعتكاف في العشر الاواخر من شهر رمضان و غير ذلك)

۱. دیوان حافظ.

۲. قال - علیه السلام - : من بكى من ذنب غفر الله له. (ارشاد القلوب إلى الصواب، ج ۱، ص ۹۷)؛ قال رسول الله - صلى الله عليه و آله - : من بكى على ذنبه حتى تسيل دموعه على لحيته حرم الله دباجة وجهه على النار. (الفتاوى النيسابورى، محمد بن احمد، روضة الوعاظين و بصيرة المتعظين، ج ۲ ، ص ۴۵۲)

۳. در منابع ما از امام زمان - عج الله تعالى فرجه الشريف - با عنوان بقية الله ياد شده است؛ چنان‌که نقل شده است: عن أبي عبد الله - علیه السلام -

رؤیت آن که سالها است جهان در انتظار او است و إن شاء الله ما توفيق زیارتی را پیدا کنیم.

استجابت دعا (۲۶)

در روایتی آمده است که برخی، دعایشان مستجاب است. یکی از آنها روزه دار است، مادامی که افطار نکرده است؛^۱ البته این روایات ناظر به ماه رمضان نیست، بلکه هر کسی را که در هر زمانی در طول سال روزه داشته باشد، شامل می‌شود. بنابراین روزه دار در ماه مبارک رمضان از دو جهت دعایش مستجاب است، یکی به جهت زمانی که در آن قرار دارد یعنی ماه مبارک رمضان^۲ و دیگری به جهت روزه دار بودن.

قال: سأله رجل عن القائم... كيف يسلم عليه قال يقولون السلام عليك يا بقية الله ثم قرأ «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ». (الكافی، ج ۱، ص ۴۱۱ - ۴۱۲)

۱. قال رسول الله - صلی الله علیہ و آله - : أربعة لا ترد لهم دعوة حتى تفتح لهم أبواب السماء و تصير إلى العرش الوالد لولده و المظلوم على من ظلمه و المعتمر حتى يرجع و الصائم حتى يغطر. (الكافی، ج ۲، ص ۵۱۰)

۲. قال علي - عليه السلام - لما حضر شهر رمضان قام رسول الله - صلی الله علیہ و آله - فحمد الله و أثنى عليه ثم قال ... و الدعاء فيه [: فى رمضان] مقبول. (الصدقوق، محمد بن على ابن بابویه، من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۹۸)؛ قال رسول الله - صلی الله علیہ و آله - ... و دعاؤکم فيه [: فى رمضان] مستجاب ... . (الأمالی للصدقوق، ص ۹۳)

فرصت بازگشت (۲۷)

گاهی برای جبران فرصتی وجود دارد؛ مثلاً آدم سالمی، مريض می‌شود و ارزش سلامتی را در دوران بیماری می‌فهمد.^۱ بعد که بهبود پیدا می‌کند، می‌تواند از فرصت دوباره سلامتی استفاده کند؛ اما گاهی بعضی از نعمتها که از دست رفت، دیگر بازگشته ندارد. جوانی که از دست رفت، دیگر بازگشته ندارد. فرصت زیستن و عمل صالح برگشت ندارد.^۲ چقدر این لحظات و ثانیه‌ها که می‌گذرند و ما هیچ ارزشی برایشان قائل نیستیم.

مراقبه و توبه (۲۸)

مراقبه زمان ندارد. در همه اوقات زندگی باید مراقب اعمال خودمان باشیم.^۳ باید دائم حساب کنیم که واقعاً آنچه کردیم تا چه حد درست بود و تا چه حد اشتباه. هر جایی که پی بردیم اشتباهی رخ داده است، همان موقع تصمیم بگیریم که

---

۱. قال رسول الله - صلی الله عليه و آله - : ... يا أبا ذر، نعمتان مغبون فيهما

كثير من الناس: **الصحة**، و **الفراغ** ... . (الأمالى للطوسى، ص ۵۳۶)

۲. قال على - عليه السلام - : اليوم عمل و لا حساب و إن غدا حساب و لا عمل. (الكافى، ج ۸، ص ۵۸)

۳. قال أبو عبد الله - عليه السلام - : فحاسبيوا أنفسكم قبل أن تحاسبيوا عليها. (الكافى، ج ۸، ص ۱۴۳)

جبران کنیم؛ هر چند ارادهٔ ما آن قدر قوی نباشد و احتمال دهیم که باز هم پای ما بلغزد.^۱

گفت یا رب بارها برگشته‌ام * توبهٔ ها وعده‌ها بشکسته‌ام
 توبه‌ام بپذیر این بار دگر * تا به بندم بهر توبه صد کمر^۲
 مهم آن است که وقتی توجه پیدا می‌کنیم، همان لحظه
 تصمیم بر جبران بگیریم و واقعاً عزم بر ترک اشتباه داشته
 باشیم^۳ و از خدا - تبارک و تعالی - بخواهیم که به ما کمک کند
 تا بتوانیم جبران کنیم.

قسawat قلب (۲۹)

گاهی ممکن است دلمان مثل سنگ شود، بلکه سخت تر از سنگ.^۴ حنماً مشکلی هست. بزرگترین مشکل گناه است. گناهان دل را تیره می‌کند و آمادگی انسان را برای بھرمندی از فیوضات کم می‌کند؛ به تعبیر دیگر هر گناه مثل یک لکه

۱. عن أبي جعفر - عليه السلام - قال: ... كلما عاد المؤمن بالاستغفار والتوبة عاد الله عليه بالمغفرة ... فلياكم أن تقنط المؤمنين من رحمة الله. (الكافي، ج ۲، ص ۴۲۴)

۲. متنوی معنوی.

۳. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا. (التحريم، ۸)

۴. لَمْ قَسْتْ قُلُوبَكُمْ مِنْ يَعْدِ ذلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُ قَسْوَةً. (البقرة، ۷۴)

سیاهی است که بر صفحه سفید دل می‌نشیند و وقتی تکرار

شد، تمام دل تیره می‌شود.^۱

آیینه‌ات دانی چرا غماز نیست * زانکه زنگار از رخش ممتاز
نیست

رو تو زنگار از رخ خود پاک کن * بعد از آن آن نور را ادراک کن^۲
در این مسائل هیچ کس نمی‌تواند به آدم کمک کند. تیرگی دل
را باید خود من، به عزم و اراده خودم از بین ببرم.

حقیقت شکر (۳۰)

شکر یک حالت قلبی است. شکر این نیست که به زبان
بگوییم خدایا شکر؛^۳ مثل آن کسی که یک اتفاق بدی برایش
افتاده است و از سر طعنه به خدا - تبارک و تعالی - بگوید:
خدایا شکرا! این، شکر نیست، بلکه عین کفران است. لفظ
شکر است؛ ولی الفاظ که معیار نیستند. ما اگر دلمان به این
الفاظ خوش است، بدانیم که از این شکرها کاری بر نمی‌آید.

---

۱. قال أمير المؤمنين - عليه السلام - : ... ما قست القلوب إلا لكثرة الذنوب.

(علل الشرائع، ج ۲۱، ص ۸۱)

۲. متنوی معنوی

۳. قال على - عليه السلام - : شكر المؤمن يظهر في عمله. (غرس الحكم و درر
الكلم، ص ۲۷۹)

كتابناه

١. القرآن الكريم
٢. ابن الأثير، عز الدين أبو الحسن على بن أبي الكرم، الكامل في التاريخ، دار صادر - دار بيروت، بيروت، ١٢٨٥ ش.
٣. احسانى، محمد بن زين الدين ابن أبي جمهور، عوالى اللئالى العزيزية في الأحاديث الدينية، دار سيد الشهداء للنشر، قم، چاپ اول، ١٤٠٥ ق.
٤. بحرانى، سيد هاشم بن سليمان، حلية الأبرار في أحوال محمد وآله الأطهار، مؤسسة المعارف الإسلامية، قم، چاپ اول، ١٤١١ ق.
٥. تميمى الامدى، عبد الواحد بن محمد، تصنیف غرر الحكم و درر الكلم، دفتر تبليغات، قم، چاپ اول، ١٣٦٦ ش.
٦. تميمى الامدى، عبد الواحد بن محمد، غرر الحكم و درر الكلم، دار الكتاب الإسلامي، قم، چاپ دوم، ١٤١٠ ق.
٧. حر العاملى، محمد بن حسن، تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشريعة، مؤسسة آل البيت عليهم السلام، قم، چاپ اول، ١٤٠٩ ق.
٨. حرانى، حسن بن على ابن شعبه، تحف العقول عن آل الرسول، جامعه مدرسین، قم، چاپ دوم، ١٤٠٤ ق / ١٣٦٣ ق.
٩. الحلی، السيد على بن موسى ابن طاووس، الإقبال

- بالأعمال الحسنة فيما يعمل مرة في السنة، دفتر تبليغات
اسلامی، قم، چاپ اول، ۱۳۷۶ ش.
۱۰. حمیری المعافری، عبد الملک بن هشام، السیرة النبویة،
تحقيق: مصطفی السقا و ابراهیم الأبیاری و عبد الحفیظ
شلیبی، دار المعرفة، بیروت، بی تا.
۱۱. دیلمی، حسن بن محمد، إرشاد القلوب إلى الصواب،
الشریف الرضی، قم، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.
۱۲. دیوان حافظ.
۱۳. رضی، السيد محمد بن حسین، نهج البلاغة، هجرت، قم،
چاپ اول، ۱۴۱۴ ق.
۱۴. الشیر، السيد عبد الله، تفسیر القرآن الکریم، دار البلاغة
للطباعة و النشر، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.
۱۵. صدر المتألهین، محمد بن ابرهیم، الحکمة المتعالیة فی
الأسفار العقلیة الأربعیة، دار احیاء التراث، بیروت، چاپ
سوم، ۱۹۸۱ م.
۱۶. الصدق، محمد بن علی ابن بابویه، الأمالی، کتابچی،
تهران، چاپ ششم، ۱۳۷۶ ش.
۱۷. الصدق، محمد بن علی ابن بابویه، علل الشرائع، کتاب
فروشی داوری، قم، چاپ اول، ۱۳۸۵ ش.
۱۸. الصدق، محمد بن علی ابن بابویه، فضائل الأشهر الثلاثة،
کتاب فروشی داوری، قم، چاپ اول، ۱۳۹۶ ق.
۱۹. الصدق، محمد بن علی ابن بابویه، کمال الدین و تمام
النعمة، اسلامیه، تهران، چاپ دوم، ۱۳۹۵ ق.
۲۰. طباطبایی، السيد محمد حسین، المیزان فی تفسیر

- القرآن، دفتر انتشارات اسلامی جامعهٔ مدرسین حوزهٔ علمیه قم، قم، چاپ پنجم، ۱۴۱۷ ق.
۲۱. طوسی، محمد بن الحسن، الامالی، دار الثقافة، قم، چاپ اول، ۱۴۱۴ ق.
۲۲. طوسی، محمد بن الحسن، تهذیب الأحكام، دار الكتب الإسلامية، تهران، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۲۳. طوسی، محمد بن الحسن، مصباح المتهدّد و سلاح المتعبد، مؤسسة فقه الشیعة، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۱ ق.
۲۴. فتاوی النیشاپوری، محمد بن احمد، روضة الوعاظین و بصیرة المتعاظین، انتشارات رضی، قم، چاپ اول، ۱۳۷۵ ش.
۲۵. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، دار الكتب الإسلامية، تهران، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۲۶. کاتب النعمانی، محمد بن ابراهیم، الغيبة، نشر صدوق، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۷ ق.
۲۷. لیثی الواسطی، علی بن محمد، عیون الحكم و المواتع، دار الحديث، قم، چاپ اول، ۱۳۷۶ ش.
۲۸. مثنوی معنوی.
۲۹. ملکی التبریزی، میرزا جواد، المراقبات، مؤسسه دار الاعتصام، چاپ اول.
۳۰. یعقوبی، احمد بن أبي یعقوب بن جعفر بن وهب، تأریخ الیعقوبی، دار صادر، بیروت.